

RUSKO

Od roku 2014 sú vzťahy medzi EÚ a Ruskom naštvrtené v dôsledku nezákonnej anexie Krymu Ruskom, podpory povstaleckých skupín na východe Ukrajiny, politiky v susedstve, dezinformačných kampaní a negatívneho vnútorného vývoja. Napätie sa vystupňovalo po ruskom zásahu v Sýrii. EÚ od roku 2014 pravidelne obnovuje sankcie proti Rusku. EÚ a Rusko sú navzájom úzko závislé a EÚ uplatňuje prístup „selektívneho angažovania“.

PRÁVNY ZÁKLAD

- Hlava V Zmluvy o Európskej únii: vonkajšia činnosť.
- Články 206 a 207 (obchod) a 216 až 219 (medzinárodné dohody) Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ).
- dohody o partnerstve a spolupráci (dvojstranné vzťahy).

VZŤAHY MEDZI EÚ A RUSKOM

Do vypuknutia krízy na Ukrajine budovali EÚ a Rusko „strategické partnerstvo“ pokrývajúce okrem iného obchod, hospodárstvo, energetiku, zmenu klímy, výskum, vzdelávanie, kultúru a bezpečnostné otázky vrátane boja proti terorizmu, nešírenia jadrových zbraní a riešenia konfliktov na Blízkom východe. EÚ bola vytrvalým podporovateľom pristúpenia Ruska k WTO (tento proces sa zavŕšil v roku 2012). V posledných rokoch sa otázka spoločného susedstva stala významným zdrojom napätia medzi EÚ a Ruskom. Nezákonná anexia Krymu Ruskom v marci 2014 a dôkazy o tom, že Rusko podporovalo povstalcov bojujúcich na východe Ukrajiny, viedli k medzinárodnej kríze. EÚ prehodnotila svoj bilaterálny vzťah, ukončila pravidelné dvojstranné samity a prerušila dialóg o vízovej problematike a rozhovory o novej dvojstrannej dohode, ktorá mala nahradiť dohodu o partnerstve a spolupráci. EÚ v súčasnosti uplatňuje vo vzťahu k Rusku dvojkoľajový prístup, ktorý kombinuje postupné sankcie a pokusy o nájdenie diplomatických riešení konfliktu na východe Ukrajiny. Zapojenie sa Ruska do úsilia skupiny krajín E3+3 (tiež nazývanej P5+1), ktorá v júli 2015 dosiahla dohodu o jadrovom programe s Iránom, prinieslo nádej na väčšiu spoluprácu na celosvetovej scéne. Náhla intervencia Ruska vo vojne v Sýrii v septembri 2015 na podporu prezidenta Asada a spustenie silnej dezinformačnej kampane v Rusku aj za jeho hranicami však vyvolali ďalšie napätie vo vzťahoch so Západom.

V prezidentských voľbách v roku 2018 bol Vladimir Putin zvolený za prezidenta na štvrté funkčné obdobie so ziskom 76,69 % hlasov. Rovnako ako predtým nebol Európsky parlament ani tentoraz požiadaný o vyslanie volebnej pozorovateľskej misie. Ruské právne predpisy prijaté od roku 2012 sa zamerali na opozíciu a občiansku spoločnosť. Stovky mimovládnych organizácií boli označené za „zahraničných agentov“ a/alebo „nežiaduce organizácie“ a úrady sprísnilo kontrolu médií a používania internetu. EÚ znepokojuje stav právneho štátu – vrátane korupcie. V rokoch 2017 a 2018 sa na podnet opozičného politika Alexeja Navalného konali po celom Rusku rozsiahle demonštrácie proti korupcii, ktoré sa stretli s tvrdou reakciou príslušných orgánov. Ústredná volebná komisia a Najvyšší súd zamietli kandidatúru Navalného vzhľadom na sporné odsúdenie v minulosti. Parlamentné voľby v septembri 2016 už potvrdili Putinovu prevahu v prezidentskej funkcii a veľké víťazstvo jeho strany Jednotné Rusko.

V roku 2017 sa ruská ekonomika spamätala z recesie v rokoch 2014 až 2016 a z turbulencií v bankovom sektore, keď profitovala z vyšších príjmov z vývozu ropy a komodít. Perspektívy sú priaznivé, no investičné prostredie v krajine je nestabilné a hospodárska výkonnosť krajiny naďalej závisí od cien ropy a plynu. Hospodársky systém je sústredený do niekoľkých sektorov a chýbajú mu transformačné investície, pričom trhu vládnu veľké firmy blízke štátu. Napriek sankčným opatreniam je EÚ najväčším obchodným partnerom Ruska a Rusko štvrtým najväčším obchodným partnerom EÚ. Obchodné a hospodárske vzťahy však komplikujú mnohé faktory, ako je ruské embargo na viaceré agropotravinové výrobky z EÚ, spory vo WTO a závažné obmedzenia pre spoločnosti z EÚ, pokiaľ ide o účasť na verejnom obstarávaní v Rusku.

EÚ od marca 2014 postupne zavádzala reštriktívne opatrenia voči Rusku v reakcii na protiprávnu anexiu Krymu a destabilizáciu Ukrajiny. EÚ výrazne rozšírila sankcie po tom, čo bolo 17. júna 2015 zostrelené lietadlo linky MH17 na východe Ukrajiny nad územím kontrolovanom povstalcami podporovanými Ruskom. Sankcie sa pravidelne aktualizujú a predlžujú.

Reštriktívne opatrenia EÚ majú rôzne podoby. Diplomatické opatrenia pozostávajú z vylúčenia Ruska z G8, zo zastavenia procesu pristúpenia Ruska k OECD a Medzinárodnej agentúre pre energiu a z prerušenia pravidelných dvojstranných samitov EÚ a Ruska.

Hospodárske sankcie sú zamerané na výmeny s Ruskom v konkrétnych hospodárskych odvetviach. Obmedzujú prístup na primárne a sekundárne kapitálové trhy EÚ pre určité ruské banky a spoločnosti. Zavádza sa nimi zákaz vývozu a dovozu v oblasti obchodovania so zbraňami a zákaz vývozu položiek s dvojakým použitím na vojenské použitie alebo pre vojenských koncových používateľov v Rusku. Obmedzuje sa nimi aj prístup Ruska k určitým citlivým technológiám a službám, ktoré sa môžu použiť na ťažbu a prieskum ropy. Pre hospodárske vzťahy s Krymom a so Sevastopolom platia osobitné obmedzenia vrátane zákazu dovozu tovaru z tohto polostrova, zákazu vývozu určitého tovaru a technológií, obmedzení investícií a zákazu poskytovať služby cestovného ruchu. Pokiaľ ide o opatrenia týkajúce sa hospodárskej spolupráce, v Rusku sú pozastavené všetky nové finančné operácie Európskej investičnej banky (EIB) a Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBOR).

Individuálne reštriktívne opatrenia sa týkajú viac ako 150 osôb a 40 subjektov, ktorým boli zmrazené aktíva a vydaný zákaz cestovania, pretože ich konanie narúšalo územnú celistvosť, zvrchovanosť a nezávislosť Ukrajiny. V zozname figurujú predsedovia oboch komôr Federálneho zhromaždenia Ruskej federácie (Štátnej dumy a Rady federácie) a tiež úradujúci predseda ruskej delegácie pri Parlamentnom výbore pre spoluprácu EÚ – Rusko.

V marci 2016 Rada pre zahraničné veci načrtla päť hlavných zásad, ktoré majú byť základom vzťahov EÚ s Ruskom: 1) vykonávanie dohody z Minska ako kľúčová podmienka pre akúkoľvek podstatnú zmenu v postoji EÚ voči Rusku; 2) posilnené vzťahy s východnými partnermi EÚ a inými susedmi vrátane Strednej Ázie; 3) posilnenie odolnosti EÚ (napríklad energetická bezpečnosť, hybridné hrozby alebo strategická komunikácia); 4) selektívna spolupráca s Ruskom v otázkach, ktoré sú v záujme EÚ; 5) potreba nadviazať medziľudské kontakty a podporovať ruskú občiansku spoločnosť. Prvá zásada implicitne prepája trvanie niektorých sankcií EÚ s napredovaním mierového riešenia konfliktu na východe Ukrajiny.

Rusko podniká od augusta 2014 odvetné opatrenia proti sankciám, ktoré mu uložili Európska únia a západné krajiny (vrátane USA, Kanady a Austrálie), pričom na poľnohospodársky tovar, suroviny a potraviny uvalilo odvetné sankcie, ktoré odôvodňuje údajným porušovaním noriem bezpečnosti potravín. Tým posilnilo svoju politiku nahrádzania dovozu v poľnohospodárskom sektore. Rusko tiež prijalo zoznam nežiaducich štátnych príslušníkov EÚ a USA, ktorí sa kriticky vyjadrovali k jeho krokom, a odoprelo im právo vstúpiť na ruské územie (vrátane 18 poslancov EP). Na rozdiel od zákazu cestovania, ktorý vydala EÚ, nemá osoba uvedená v tomto zozname možnosť zákonne sa proti nemu odvolať.

PLATNÉ DOHODY

Právnym základom pre vzťahy medzi EÚ a Ruskom je dohoda o partnerstve a spolupráci podpísaná v júni 1994. Táto dohoda s pôvodnou platnosťou 10 rokov sa odvtedy každoročne automaticky obnovovala. Stanovujú sa v nej základné spoločné ciele a zavádza inštitucionálny rámec pre dvojstranné kontakty (vrátane pravidelných konzultácií o ľudských právach a polročných prezidentských samitov, ktoré sú v súčasnosti pozastavené).

Na samite v Petrohrade v máji 2003 EÚ a Rusko posilnili vzájomnú spoluprácu vytvorením štyroch „spoločných priestorov“: hospodárskeho priestoru, priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, priestoru vonkajšej bezpečnosti a priestoru výskumu, vzdelávania a kultúry. Na regionálnej úrovni EÚ a Rusko spolu s Nórskom a Islandom vytvorili v roku 2007 novú politiku Severnej dimenzie, ktorá sa zameriava na cezhraničnú spoluprácu v regiónoch Baltského a Barentsovho mora. V júli 2008 sa začali rokovania o novej dohode medzi EÚ a Ruskom, ktorej súčasťou mali byť „právoplatné záväzky“ v oblastiach, ako je politický dialóg, spravodlivosť, sloboda, bezpečnosť, hospodárska spolupráca, výskum, vzdelávanie, kultúra, obchod, investície a energetika. V roku 2010 sa začalo uplatňovať tzv. partnerstvo pre modernizáciu. V roku 2011 boli dokončené rokovania o dohode o zjednodušení vízového režimu. Z dôvodu zásahu Ruska na Kryme však boli všetky tieto rozhovory

a procesy pozastavené. V roku 2014 Európska rada zmrazila spoluprácu s Ruskom (s výnimkou cezhraničnej spolupráce a medziludských kontaktov), ako aj nové financovanie EÚ na podporu Ruska prostredníctvom medzinárodných finančných inštitúcií.

ÚLOHA EURÓPSKEHO PARLAMENTU

Podľa Lisabonskej zmluvy musí Parlament udeliť súhlas s každou novou dohodou, čo bol aj prípad predchádzajúcej dohody o partnerstve a spolupráci. Špecifickejšie dohody (napríklad o zjednodušení vízového režimu) si taktiež vyžadujú súhlas Parlamentu. Parlament priamo nedefinuje strategické potreby či akčné programy, rozhoduje však spolu s Radou o cieľoch a prioritách finančnej pomoci EÚ vrátane nástroja európskeho susedstva (ENI), prostredníctvom ktorého sa financuje regionálna spolupráca EÚ s Ruskom. Parlament má okrem toho právo dôkladne preskúmať dokumenty usmerňujúce zavedenie ENI pred tým, než budú prijaté. Tento postup je známy ako demokratická kontrola.

Parlament prijal sériu uznesení o Ukrajine, ktorými jasne odsudzuje ruskú nezákonnú anexiu Krymu a úlohu Ruska pri destabilizácii východnej Ukrajiny. V júni 2015 Parlament prijal uznesenie o stave vzťahov medzi EÚ a Ruskom, v ktorom podporil sankcie EÚ a zdôraznil, že je potrebné, aby EÚ napriek komplikovaným vzťahom poskytovala ambicióznejšiu finančnú pomoc ruskej občianskej spoločnosti a rozvíjala medziludské kontakty. V neskorších uzneseniach privítal úsilie načrtnuté Komisiou v oblasti energetickej únie s cieľom znížiť závislosť od dovozu energie z Ruska a opatrenia EÚ zamerané proti agresívnej propagande z Ruska a ďalších tretích strán. Parlament však vyzval na spoluprácu s Ruskom, čo sa týka boja proti terorizmu a blízkovýchodného mierového procesu, no kriticky sa postavil k ruskej intervencii v Sýrii.

Pred rokom 2014 bol Parlament zástancom novej komplexnej dohody s Ruskom založenej na spoločných hodnotách a záujmoch. Vo viacerých iniciatívnych správach však vyjadril vážne obavy, pokiaľ ide o dodržiavanie ľudských práv, právny štát a stav demokracie v Rusku. Najlepšimi príkladmi sú právne predpisy zamerané proti „propagande“ LGBTQ a prísne opatrenia voči nezávislým mimovládny organizáciám alebo subjektom, ktoré sú financované zo zdrojov mimo Ruska. V apríli 2017 Parlament prijal uznesenie, v ktorom odsúdil zatknutie Alexeja Navalného. V roku 2016 Parlament rozhodne odsúdil nebývalú úroveň porušovania ľudských práv obyvateľov Krymu, najmä Tatárov. V marci 2017 Parlament vyzval Rusko, aby prepustilo viac ako 30 ukrajinských občanov, ktorí boli uväznení alebo ktorých sloboda bola obmedzovaná.

V rozmedzí rokov 1997 až 2014 sa vzťahy s ruskými zákonodarcami rozvíjali najmä v rámci parlamentného výboru pre spoluprácu, teda medziparlamentného fóra zriadeného dohodou o partnerstve a spolupráci medzi EÚ a Ruskom z roku 1994. V tomto období (až do začiatku roku 2014) slúžil Parlamentný výbor pre spoluprácu EÚ – Rusko ako stabilná platforma pre rozvíjanie spolupráce a dialóg medzi delegáciami z EP a Federálneho zhromaždenia Ruskej federácie. V marci 2004 však EP prerušil medziparlamentné vzťahy s Federálnym zhromaždením Ruskej federácie v súlade s reštriktívnymi diplomatickými opatreniami prijatými v reakcii na ukrajinskú krízu. Delegácia EP pri Parlamentnom výbore pre spoluprácu EÚ – Rusko sa však

naďalej samostatne stretáva a diskutuje o otázkach týkajúcich sa vzťahov medzi EÚ a Ruskom. Takisto poskytuje priestor na diskusiu a výmenu názorov so zástupcami ruskej občianskej spoločnosti, mimovládnych organizácií a médií.

Od roku 1999 Rusko neprizýva EP na pozorovanie volieb a EP v Rusku nevykonáva žiadne iné súvisiace aktivity.

Mario Damen
05/2019

